

Tarihî Roman ve Devlet Ana'da Bizim Yunus'u Aramak

The Historical Novel: Looking for Yunus Emre in *Devlet Ana*

Muhittin DOĞAN¹

¹Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Afyon, Türkiye

ORCID: M.D. 0000-0002-3525-5981

ÖZ

Anadolu'nun iç karışıklıklar yaşadığı, yönetim boşluklarının her tarafta baş gösterdiği, bu coğrafyada yaşayan halkların kendilerini yalnız ve çaresiz hissettiği bir dönemde yaşayan Yunus Emre, şiirleri ve felsefesi ile zorda kalan halk için hayata tutunmalarını sağlayan aydınlatıcı bir sığınak olur. Yunus'un ortaya koyduğu sevgi dili sadece devri için geçerli olmanın ötesine geçer, kendisi de her devrin sevilen bir gönül/halk ozanı olur. Cumhuriyet döneminde bu sevgi kendisini fazlasıyla gösterir, araştırmacıların, şairlerin, tiyatro yazarlarının ve romancıların ilgi alanının uzağında kalmaz Ozan Yunus.

Halk tarafından sevgisi her geçen gün yükselen Yunus Emre'nin bir gönül insanı olması, belli merhalelerden geçerek olgunlaşması, özellikle de hayatının bazı dönemlerinin tam aydınlatılmaması, romancıların ilgisinin ona doğru yönelmesini arttıran etkenlerden olur. Hayatındaki karanlık noktaları sanatlarının gücü ile yeniden kurgulamayı tercih ederler. Bunun doğal sonucu olarak romancıların dünya görüşlerine, sanattaki gayelerine göre farklı Yunus Emreler okuyucunun karşısına çıkar.

Romanlarının ana kaynağı Osmanlı tarihi olan ve Türk insanının tarihinden gelen komplekslerini yenerek özgüvenlerini kazandırmak amacı ile daha çok tezli romanlar yazmayı tercih eden Kemal Tahir, Devlet Ana romanında Yunus'a yan karakter olarak yer verir. Eserde Yunus Emre, yazarın toplumcu/sosyalist dünya görüşünden nasibini alarak yeni bir kimlikle okuyucu karşısına çıkar ve milliyetçi/muhafazakâr romancıların yapıtlarında işledikleri Yunus'a da pek benzemez.

Bu çalışmada tarihî romanın özellikleri ve Kemal Tahir'in Devlet Ana romanında Yunus karakterini yeniden nasıl inşa ettiği üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kemal Tahir, Tarihî roman, Devlet Ana, Yunus Emre, Anadolu

ABSTRACT

The people of the geography of Anatolia have felt lonely and helpless when the area experienced internal turmoil and struggles with administrative problems. Yunus Emre's poems and philosophy become an enlightening shelter

Başvuru/Submitted: 18.05.2021 **Kabul/Accepted:** 27.08.2021

Sorumlu yazar/Corresponding author: Muhittin DOĞAN (Doç. Dr.), Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Afyon, Türkiye. E-posta: dogan.muhtin@hotmail.com

Atıf/Citation: Doğan, M. (2022). Tarihî roman ve Devlet Ana'da bizim Yunus'u aramak. Korkmaz, F. (Ed.), *9. Milletlerarası Türkoloji Kongresi Bildiriler Kitabı* içinde (s. 427-436). <https://doi.org/10.26650/PB/AA10AA14.2023.001.030>

for those experiencing difficulty in this environment. Yunus Emre's language of love made him a beloved poet not only for his time but also as an all-time favorite poet. This language of love gained more attention and interest from researchers, poets, playwrights, and novelists during Turkey's Republican Era. Yunus Emre always received the attention of novelists as a strong and interesting historical figure. Despite having been a popular person, his life has not yet been fully elucidated by historians, and this makes Yunus Emre even more interesting for novelists, who prefer to reconstruct the blank spots in his life using their imagination. As a natural result of this, different Yunus Emre's have appeared in front of readers in accordance with novelists' ideologies and artistic abilities.

Kemal Tahir used Ottoman history as the main source in his novels. He preferred to write his novels in order to help overcome the problems of contemporary Turkish people. He included Yunus Emre as a side character in his novel *Devlet Ana* (1967) as a self-confidence booster. In the work, Yunus Emre portrays a share of the author's socialist ideology and is presented to the reader with a new identity. He does not look like the real Yunus Emre that the nationalist/conservative novelists have presented in their works. This study will focus on the characteristics of the historical novel *Devlet Ana* and how Kemal Tahir reconstructed the character of Yunus Emre in this work.

Keywords: Kemal Tahir, Historical Novel, *Devlet Ana*, Yunus Emre, Anatolia

Giriş

Tarihe yönelme, tarihî figürleri romanın sağladığı geniş anlatı imkânları ile yeniden kurgulama yazarların sıklıkla başvurduğu yöntemlerdendir. Onlar için geçmiş, arkaik bilgiler ve olaylar yığını ölü bir yaşanmışlıktan ziyade; bugün için türlü mesajları içerisinde barındıran canlı, ibret alınacak kaynaktır. Ana gayesi tarihî gerçekleri araştırmaktan çok güncelle mesaj vermek olan tarihî romanlarda, yazarın ideolojisi, karakteri, ön yargıları, toplumun problemleri ve kendi çevresinin yüz yüze kaldığı sorunlardan kaynaklı huzursuzluklar, anlatının içeriğini belirleyen önemli etkenlerdendir.

Her ikisinin kaynağının da tarih olmasına ve elde edilen bilgileri bir kompozisyon içerisinde verilmelerine rağmen tarihçi ile romancının olaylar/belgeler karşısındaki tutumları farklı olur. Tarihçi, söylediklerini kaynakları ile doğrulamak, yeni belgeler ortaya çıkmadığı sürece de iddialarının arkasında durmak zorundadır. Romancının ise böyle bir zorunluluğu yoktur. O daha çok tarihte aydınlatılamamış, kapalı kalmış alanlar/olaylar üzerine kurgusunu bina eder, okuyucusu için gizliliğini koruyan tarihsel alanları muhayyilesinin ona sağladığı imkânlarla yeniden şekillendirir. Öğretme ve ispatlama gibi endişeleri de olmadığından kalemi daha rahattır, geçmişe gittiğinde (Külahlıoğlu İslam, 2004, s. 109).

Yazar, dikkatini yönelttiği tarihî gerçeklerin üzerine eserinin çatısını yerleştirirken; tarihsel verilerin yeterli olmadığı yerleri, öznel bir tutumla oluşturduğu ayrıntılarla doldurarak binasını tamamlamaya çalışır. Bu süreçte onun asıl görevi, tarihî gerçeklerden ziyade bu gerçeklerin içerisindeki olaylar zincirine, kişilere yönelmek ve tarih kitaplarının ilgi alanı dışında kalan insanî dramaları, trajedileri, çatışmaları, hırsları ortaya koymak olur. Eserlerinde tarihe yönelen hemen bütün romancıların alıp veremediği, tarihin geçmişte kalmış değişmeyecek yaşanmışlıkları ile değil güncelin canlı toplumuydur. Kimi millî duyguları daha öne çıkarmak için, kimi dünyanın/toplumun kurtuluşunun sosyal ve adil düzenden geçtiğini vurgulamak için, kimi her şeyin temelinde aşkın, sevginin olduğunu göstermek için tarihin derinliklerinden kendilerine destek arar; kimi de tarihî olayları/kahramanları kendi görüşlerine göre sanatçı duyarlılığıyla yeniden yaratarak tarih yazımı ile kurmaca anlatının melez bir karışımı olan tarihsel anlatıyı, roman kalıbı içerisinde bizlere sunar. Ondandır ki birçok tarihî karakter, Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze uzanan süreçte –bazen devletin ideolojisinden bazen de yazarın dünya görüşünden nasibini alarak- farklı kişiliklere dönüştürülerek okuyucunun karşısına çıkarılır¹.

Roman yazarı, eserinin etki alanının geniş, tesirinin de derin olmasını doğal olarak hedefler ve tarihî olayları, kahramanları, ideolojik tutumlarına, hayatı algılayış biçimlerine göre yeniden yorumlayıp inşa ederken kurmacanın okuyucuyu kendisine çeken gücünden yararlanır, tarihsel olgulara/gerçeklere bire bir sadık kalmak gibi bir zorunluluğunun olmadığına inanır. Onun en büyük avantajı tarihsel verilerin boş bıraktığı, netleştiremediği alanları muhayyilesinin/sanatçılığının gücü ile okuyucusunu metne çekecek şekilde doldurabiliyor olmasıdır. Ancak yazar böyle bir işe girişirken cemiyette var olan değer yargılarını/ kabulleri yıpratma, tarihî hakikatleri tahrif etme gibi özgürlüklere sahip olmadığı gerçeğini aklından uzak tutmamalıdır².

1 Çalışmadaki tarihî romanla ilgili bilgiler, “Doğan, Muhittin (2020), *Türk Romanında Kurmaca Bir Kişilik Olarak Şeyh Bedreddin*, Kesit Yayınları”, adlı kitaptan alınmıştır.

2 Bu konuda bilgi için bk. H. Argunşah (2016), “Tarihî Roman”, *Tarih ve Toplum*, Kesit Yayınları, s. 7-28.

Beslendiği kaynakların başında tarih -özellikle Osmanlı tarihi- gelen Kemal Tahir, romanları ile her zaman ilgi çekmeyi başaran yazarlardandır. Romana sadece bir edebî tür olarak yaklaşmayan, onu düşüncelerini okuyucuya ulaştırmada elverişli bir araç olarak gören ve öğretici yönüne vurgu yapan yazarın (Tahir, 1989, s. 196) ana hedefi, Osmanlı tarihi üzerine yaptığı araştırmalarından elde ettiği verileri, roman kalıbı içerisinde vermek olur. Toplumcu yönü ağır bastığı için bireyden ziyade toplumun dertlerine eğilmeyi daha fazla tercih eder. Eserinin ana çatısını genelde tek ana kahraman yerine toplumun çeşitli katmanlarını temsil eden çoklu kahramanlar oluşturur³. Bu kahramanlar, olayları anlatmanın yanında toplumun gelenekleri, yaşantıları hakkında uzun bilgiler verirler (Belge, 1994, s. 163-4). Böylece okuyucu farklı toplumsal yapıları yazarın açmış olduğu pencereden izleme şansını yakalar.

Toplum tarafından sevilip benimsenmesinin yanında, karanlık noktaların fazla olmasından dolayı hayatının birçok bölümü menkıbelerle beslenen, fikirleri/yaşantısı ile kendi zamanının dışına taşan, Tanpınar'a göre: "*Hüviyeti kolayca nüfus kâğıdına sığmayanlardan olan*" (Tanpınar, 1977, s. 133) ve her görüşten insanın onda kendine yakın düşünceler bulduğu Yunus Emre, bu yönleri ile romancılar için işlenip geliştirilecek önemli tarihî figür olur. Bazı romanların ana kahramanı, bazılarının ise yardımcı kahraman olarak yer alır. Kemal Tahir *Devlet Ana*'nın⁴ belirli bölümlerinde Yunus Emre'ye yer vererek onu, kendi ideolojik söylevlerinin taşıyıcısı olarak konumlandırmaktan çekinmez.

Yunus Emre

Anadolu, Rumeli ve Azerbaycan coğrafyasında, tezkire yazarlarının halk dili ile yazdığı için fazla ehemmiyet vermedikleri Yunus Emre, her daim halkın gönlündeki yerini korur. Hayatı hakkında tarihî kaynaklarda bilgilerin fazla olmaması ve o bilgilerin birbirlerini tutmaması Yunus Emre çalışmalarında farklı kişiliklerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bilinen net şeyler; O'nun XIII. yüzyılın ikinci yarısı ile XIV. yüzyılın başlarında yaşamış olması, Sivrihisar veya Sakarya ırmağı çevresinde ömrünü geçiren bir Türkmen köylüsü olmasıdır. Bu civarda yaşayan Yunus, uzun süren pişme/olgunlaşma yolculuğunu Taptuk Emre'ye mürit olarak tamamlayabilir. Köprülü'ye göre; Kadirîlikten ziyade Babaî tarikatından olma ihtimali daha fazla olan Yunus Emre'nin itikat anlayışında şeriat ehlinin hoş karşılamayacağı bazı hususiyetlerle karşılaşılır (Köprülü, 1981, s. 295-6). Ocak'a göre; Osmanlı sufiligi XIII. yüzyılda Türkmen göçleri ile giren bir anlayış olan Vahdet-i Vücutçu bir çizgide gelişir ve Yunus Emre bu anlayışın tesiri ile şiirlerini terennüm eden önemli ve etkili bir isimdir (Ocak, 1999, s. 128-9). Tatçı'ya göre ise; Türk tasavvuf edebiyatı sahasında kendine has bir tarzın kurucusu olan Yunus Emre, Ahmed Yesevî ile başlayan tekke şiir geleneğini Anadolu ve Rumeli'de yayılmasına öncülük etmiştir ve onun Tasavvuf anlayışı Kur'ana, sünnete ve kendinden önce yaşayan mutasavvıfların düşüncelerine dayanan, ideal insan olmanın yollarını anlatan panteistlik, hümanistlik ve mistiklikten uzak bir anlayıştır (Tatçı, 2013, s. 604).

Dergâha sürekli odun taşımamasından dolayı Taptuk Emre'ye bağlılığının derin olduğu söylenebilir, bu bağlılığı sayesinde kırk yıl kaldığı dergâhtan müritlikte en yüksek mertebeye (irşad)

3 Moran, Berna (2017), "Kemal Tahir'in Roman Anlayışı", *Türk romanına eleştirel bir bakış* 2, s.173-187, İletişim Yayınları, İstanbul.

4 Tahir Kemal, *Devlet Ana*, Tekin Yayınevi, 8. basım, İstanbul. (Çalışmadaki alıntılar bu baskıdan yapılmıştır.)

erişmiş olarak ayrılır. Birçok memleket ve coğrafya dolaştıktan sonra kendi dergâhını kurarak irşad görevine devam eder. Onun ümmî olduğu, eline kalem almadığı halk tarafından benimsenen yaygın bir görüş olmasına rağmen yine Köprülü'ye göre sağlam bir medrese eğitimi almamış olabilir ama *Yunus Divanı* gibi bir eseri ortaya koyan ozanın okuma yazma bilmediğini iddia edebilmek de kabul edilebilecek bir görüş olamaz (Köprülü, 1981, s. 273-4).

Anadolu'da kendilerine yeni yurt arayışında olan Türk boyları manevi boşluklarını da çeşitli mahfillerde yetişen mutasavvıflar ve onların şiiirleri/deyişleri sayesinde gidermeye çalışırlar. Acem etkisinin daha fazla görüldüğü bu şiiirlerinin yanında sade bir dille, millî bir duyuşla Yunus'un şiiirlerini oluşturması halk tarafından çok fazla benimsenir. Halkın kendi dili ve vezni ile yazıldığı için çok sevilen Yunus tarzı söyleyişler, sonraki dönemlerde tekke müdavimleri arasında büyük yaygınlık kazanmaya başlar, böylece halka ulaşmada bu tarzda şiiirler yazan, söyleyen mutasavvıf şiiirlerin sayısı artar. Bektaşî dervişleri medrese eğitimi görmeyen, Fars diline edebiyatına ilgi göstermeyen ana gayeleri sade dille halka ulaşmak isteyen kişiler oldukları için Yunus'un sade bir dille yazılan, dinî konularda cüretkâr şiiirlerini kendilerine yakın bularak onu çok sevmişler ve tarzını benimsemişlerdir.

Devlet Ana'da Yunus

Yunus üzerine yazılmış diğer birçok romanın aksine -iç içe geçmiş olaylardan ve zengin kahramanlardan oluşan roman olmasına rağmen- *Devlet Ana'da Yunus'u* ana kahraman olarak göremeyiz. Eserde onu ilk olarak başıboş dolaşan, giyim kuşam bilmeyen ve tekin olmayan cavlaklarla birlikte Issızhan'a misafir olarak geldiğinde görürüz. Onların çok dolaşmaya başlaması hayra alamet değildir. O, cavlakların aksine giyimi düzgün elinde sazı ile gezen ozandır. Yunus, Ankara ile Eskişehir arasında Sarıköy'de yaşayan, diviti, kâğıdı ve cöngünü yanından eksik etmeyen, "*Yanık yüzlü, ağzının ucunda, yumuşak bir gülümsemesi olan, gözlerindeki garip dalgınlıkla yaşadığı çağa çok dışardan, çok uzaktan bakan*" (s.39) biridir.

Handa bulunan Şövalye Notüs Gladys ile aynı masaya oturup hiç çekinmeden ikram edilen şaraptan yudumladıkça yüzü kızaran ozan kendisi ve Anadolu'nun ahvali hakkında bilgiler verir, Şövalye, bir Müslüman'a şarap içirerek günaha sokmaktan son derece mutlu olur ve elinde sazı ile hiç nazlanmadan "yaşamak, aşk, sevda, kader, ahiret, dervişlik" üzerine şiiirlerinin yanında hikmetli/evrensel sözleri yiğit bir edayla söyleyen, çökük yanaklı, içinde ateş yanıyormuş gibi kavrulmuş dudaklı, omuzları dar, sırtı kamburca olan Yunus'un yürüyüşünde bir yiğitlik göremez. Köylüden farksız sıradan bir insanın böyle derin şiiirler söylemesine de şaşırmadan edemez. Özellikle onun;

*"Ey dost aşkın denizine girem garkolam yürüyem,
Yürüyem ya hu yürüyem...
Bülbül olup dalda ötem gönül olup ceset tutam,
Başım elime alıp yoluna verem yürüyem.*

Yürüyem ey yâr yürüyem." (s.50) şiiirindeki "*Başım elime alıp yoluna verem yürüyem.*" dizisindeki derinlikten fazlası ile etkilenir.

Yazarın Osmanlı İmparatorluğu'nun geniş bir coğrafyada altı yüz yıl ayakta kalmasının temel prensiplerini ve devlet yapısını anlatmaya çalıştığı *Devlet Ana* romanında görülen bütün tipler, çağın belli bir kurumunu anlatmak için var olurlar (Belge, 1994, s. 164). Yunus Emre'ye de böyle bir görev verilir eserde. Onun konuşmalarından gezip dolaştığı yerler hakkında detaylı bilgilere sahip olduğu, halkın sorunlarını tespit ederek çözümleri için atılması gereken adımları işaret ettiği görülür. Ona göre eskiden Konya sultanları güçlü iken düzeni bozanlara büyük cezalar verebiliyordu ve bunun doğal sonucu olarak Anadolu coğrafyası huzur içerisindeydi. Tüccarlar mallarını bütün mekânlarda korkusuzca satabiliyor, en önemlisi de kadınlar huzur ve güvenle her yere rahatlıkla gidebiliyorlardı. Zamanla devletin gücünün zayıflaması ile Moğol belası Anadolu'ya ulaşır, bunun doğal sonucu olarak ülkede dirlik düzenlik kalmaz. Onların yağmacılardan bir farkları yoktur, atlarının ayaklarının değdiği yerde huzuru aramak ise beyhudedir. Tüccarlar kendilerini güvende hissedebilecekleri yeni kervan yolları ararlar, Anadolu'dan ayaklarını çekerler, onların gitmesi ile de halk fakirlik, perişanlık içerisinde kalır.

Yunus, Moğolların Anadolu topraklarında fazla barınamayacakları görüşündedir çünkü onlar adaletten uzaklaşmış, halkı sömüren zalim yöneticilerdir. O, bu coğrafyada başıboş gezen, fırsat buldukça halka kötü davranan, malları yağmalayan, afyon yutup uyuşan zalim "Cavlaklara" da iyi gözle bakmaz. Onlardan yollarının farklı olduğunu, kendisi için -derin sevgi duyduğu- "*tuttuğu uzayıp tutamak olan, bastığı düzeli basamak olan*" (s.49) keramet sahibi Şeyh Edebâli'nin önemini büyük olduğunu belirtir.

Tarihî romanlarda yazarlar, tarihsel figürleri bazen romana yerleştirdikleri kurmaca kişileri konuşturarak okuyucularına tanıtabilirler. Romandaki esir Yüzbaşı Kurt Ali'nin anlatımı ile Ozan Yunus'un Anadolu insanının gönlündeki yeri, manevi gücü ve tasavvufta izlediği silsile hakkında bilgilere sahip oluruz. Ona göre Derviş Yunus: "Baba İlyas'tan, Saltuk Baba'dan, Burak Baba'dan Taptuk Emre'ye geçmiş halife, bilgi ve aşk gücüyle denizlerin derinliklerinde, gökyüzünün yücelerinde dolaşan ermiş, ülkenin kulağı, gören gözü, söyleyen dili olan gezgin, yoksullardan yardımını esirgemeyen yüce gönüllü bir Hak dostu"dur (s. 49-50).

İlk olarak Issızhan'da karşılaşılan Derviş Yunus, romanın ilerleyen sayfalarında Söğüt'te çocukluk arkadaşı Kaplan Çavuş'un evinde tekrar romana girer. İki dost sevgiyle kucaklaşır, ortalarda gözükmeyen Yunus uzun süre nerelerde olduğundan ve geliş sebebinden haberler verir:

"—Ağır adlı kentlerden geçtim geldim, kervan aşmaz dağları aştım geldim. Taşkın akan deli suları teptim geldim. <<Belleri duman bastı, dereleri kar kapladı, yollar kilitlendi. Tilkiler izleri, arılar kovanları yitirdi>> demedim. Sılayı doğruladım, dostu özledim. Sürdüm çıktım, yettim buldum!" (s. 199).

O artık gezgin ozan değil, Ozan Yunus veya Yunus Emre'dir. Şam'ı, Bağdat'ı, Tebriz'i, Halep'i Konya'yı dolaşan ozan, oraların ahvali hakkında karşılıklı konuşmalarla dostuna malumatlar verir. Ona göre bütün çapulculuklarından sonra Moğollar bu toprakları terk etmek üzeredirler lakin Yunus için bu fazla sevinilecek bir durum değildir. Moğol'un bozduğu düzenin eski hâline dönmesi öyle kolay olmayacaktır. Onlardan sonra oluşacak boşluğu daha kanlı zalimlerin gelip doldurmalarından endişe eder. Bu bozuk düzeni yola koyabilmek için Baba

İlyas gibi adil bölüşümden yana olan düşünürlerin olması gereklidir ki bu topraklar yeniden herkesi mutlu edebilsin:

“—Böyle sıralarda, gelen sahibi çok görmüştür, bizim Anadolu'muz arkadaşı! Kıyıcının domuzu ile kan içmeye doymayan gelir, Moğol'u aratır ki, gör nasıl? <<Nedir düşman, tutsak bilir; kaçmak nedir, aksak bilir>> sözünü yabana atma! Anadolu adamı çok düşman görmüştür ve de az biraz aksak olduğundan bırakıp savuşmamıştır. Bizim Baba İlyas'ımız gibisi gelir, sultanı veziri, eşrafı ağayı bitirirse onu bilmem!” (s. 201).

Özellikle *Devlet Ana* romanında, Kemal Tahir'in tarihsel doğrulardan ziyade kafasında oluşturduğu/kurguladığı ideal doğrulara yönelerek özgüvenini kaybetmiş bir topluma yön çizmeyi amaçladığı için tarihî kişileri de bu amaç uğruna yeni bir kimlikte kurgulamanın uzağında kalamaz (Moran,2017, s. 212). Ona göre; “Gerçek sanat eseri, hem tarihe ışık tutar; hem yaşadığı günlerde, olup bitenlere hangi yönden katılabileceğimiz hakkında bize öğüt verir; hem de geleceği gücünce aydınlatır.” (Tahir, 1989, s. 183). Bu anlayış doğrultusunda tarih içerisinde Baba İlyas⁵'in başarısız gösterilmesine gönlü razı olmayan yazar, Kaplan Çavuş'u konuşurarak Yunus'un Baba İlyas taraftarı olduğunu, Anadolu'nun Moğollardan sonra huzura kavuşabilmesi için Baba İlyas'ın ortak kullanım öğretilerine ihtiyaç duyulduğunu vurgular. Baba İlyas'ın başarısızlığının sebebini, Marksist bir yaklaşımla değerlendirerek, onun ideolojisinden ziyade toplumun o zamanki yapısından kaynaklandığının altını çizdirir çünkü o dönemde fakirlikten dolayı ne paylaşılacak mal ne de zengin fakir ayrımı vardır, bir de elinde malı olanlar ise bölüşmekten yana değillerdir.” Böylece yazar, Baba İlyas'ın ideolojisinin bugün hâlâ geçerli olabileceğini dolaylı da olsa savunur. Burada Yunus'un toplumcu yazarların kurmaca metinlerinde ortaya koydukları Şeyh Bedreddin'le paralel düşüncelere sahip olduğu gözlemlenir.

Dostu Kaplan Çavuş'la yaptığı uzun sohbetinde, gezdiği coğrafyalar hakkındaki görüşlerini, eleştirilerini dile getirmeye devam eder Yunus amagüzel günlerin yakın zamanda geleceğine umudu yoktur. Çünkü halkın öncüsü olacak, onlara yol gösterecek şeyhler, nakipler özgür iradeleri ile görevlerini yapmak yerine iradelerini halifeye teslim eden memurlar gibi davranacaklarından hakça paylaşım, adaletli bir yönetime ulaşabilmek zor olacaktır:

“Boşuna şişinmekte sin Kaplan Kardeş! Sizin şeyhleri, nakipleri, esnaf seçerse de hiçbiri hiçbir iş göremez, ellerinde sultanın fermanı olmadıkça... Ne demektir bu? Bunlar da kadılar subaşılar, sancak beyleri gibi sultanın memuru demektir. <<Halife ahi şalvarı giydi>> diye kasılırsınız! Ne demektir bu? <<Bağdat'ın halifesi ahi oldu>> demek mi? Hâşâ!.. <<Ahiler bedavadan halife kulu oldular>> demek...” (s. 202).

5 Baba İlyas, Moğol istilasından dolayı Türkmenlerle birlikte Anadolu'ya gelmiş, Amasya civarında Çat köyüne yerleşmiştir. Burada bir zaviye açarak Vefaiyye tarikatını yaymaya çalışır ve henüz İslamiyet'e yeni girdikleri için eski alışkanlıklarından kurtulamayan Türkmenler arasında müritlerinin sayısı artar. Müritleri ile beraber Selçuklu Sultanı II. Gıyaseddin Keyhusrev'e karşı büyük bir ayaklanma başlatır (1240), ayaklanmanın sonucunda başarılı olamayarak sığındığı Amasya Kalesi'nde yakalanarak idam edilir. Ölümünden sonra başlattığı tasavvufi hareket oğlu ve halifeleri tarafından devam ettirilir. Osmanlı'nın kuruluş döneminde abdalân-ı Rûm hareketini, Bektaşiliği doğurur ve Kızılbaş/Rafizi toplulukların oluşmasına zemin hazırlar. (Ahmet Yaşar Ocak (1991), “Baba İlyas”, *TDVİA*, C. 4, s. 368).

Arkadaşı Kaplan Çavuş ile konuşmalarından biz Yunus'un sade bir derviş olup diyar diyar dolaşmadığına, döneminde Selçuklu tahtı ile ilgili siyasi işlere karışmaktan uzak kalamadığına şahit oluruz. Bundan dolayı Kaplan Çavuş tarafından etkili bir dille uyarılır:

"...Söyledim sana, kaç kez, "Girme bu işlere" dedim, "Kafanı yitirirsin" dedim. "Akılsız kafana acımam, ozan yüreğine yonarım kıyamete kadar" dedim.

"... Gezgin Ozan takımı tabanının etini yese gerek... Siz derbeder Cimri'nin etini yediniz. Adam eti yiyenin başı omuzlarında çok durmaz ama, seninki nasıl kaldı bugüne dek?..."

Tekin olmayan zamanlardan geçilmektedir, Anadolu'nun yaşayana güven vermeyen havasından gezgin dervişler de nasiplerine düşeni alırlar, onlar için tehlikenin boyutu her geçen gün artmaktadır. Bunları gören Kaplan Çavuş dostu Yunus'u uyarmayı bir vazife bilir. Yeterince gezip dolaştığını artık yaşının kırka dayandığını, bu zamandan sonra Yunus'a yakışanın ahilik olacağını ve Sarıköy'de baba ocağına yerleşerek deyişlerine burada söylemesi gerektiğini anlatmaya çalışır.

Gezgin Yunus'un gönlünden ömrünün geri kalan günlerini Sarıköy'de baba ocağını tüttürerek tamamlamak geçer lakin alışkanlıklarından vazgeçmesi imkânsız gibidir. Nerede ve ne zaman öleceğini bilen olmayacağını da ülkenin birçok yerinde mezarının olacağını da bilincindedir sanki Ozan Yunus:

"—Alışmışa bir de kudurmuşa dur-durak yoktur. Biz sürünmeye alışmışız bikez... Aklım kesti, Koca Kaplan, benim bu dünyada, belli mezarım olmasa gerek... Evet tarihlerin yazmadığı işler gelecek bizim başımıza... Ülkenin her yerinde birer Mis-kin Yunus mezarı bulunsun da gül!" (s.204).

Yazar, Kaplan Çavuş aracılığı ile gerekli gördüğü yerlerde Yunus Emre eleştirisi yapmaktan çekinmez. Kaplan Çavuş'a (yazara) göre; Yunus, beylere, sultanlara sunmak için yazdığı eserine Türkçe "Öğüt Kitabı" demek yerine "*Risâlet-al- Nushiye*" diyerek büyük bir hata işlemiştir. Yunus gibiler Karamanoğlu Divanına Türkçeyi getirerek Acemceyi oradan uzaklaştırdıklarını iddia etmelerine rağmen kendileri bu sözün hilafına hareket etmişler ve söyledikleri ile yaptıkları birbirine uymayan kişilerin iki yakalarının bir araya gelmesi ise imkânsızdır.

Romanda, Şeyh Edebali gibi Yunus'un da manevi yönü güçlü bir derviş/gezgin ozan olduğu belirtilir. Osmanlı devletinin yüce bir çınar hâlinde Söğüt'te doğan güneşinin dünyanın birçok bölgesini hükmü altına alacağı müjdesi Yunus'a rüyasında haber verilir. Aynı rüyayı Edebali de görmüştür ve Osman Bey'e Edebali'nin kızı ile evlenme yolunun açıldığını da Yunus haber verir, böylece dağınık yaşayan Türk boylarının Kayı'nın öncülüğünde birleşerek gelişip büyüyeceklerinin manevi işareti ortaya çıkmış olur (Yetiş, 1991, s. 518-9). Yalnız Yunus Emre, bu haberleri doğrudan kendisi giderek Osman Bey'e vermez. Çünkü Baba İlyas'ın ölümünde Ertuğrul Bey'in parmağının olduğuna inanmaktadır, bundan dolayı bir gönül kırgınlığı vardır. Lakin yine de bir cihan devletinin oluşumunun temel taşlarını döşemenin arifesinde olan Osman Bey'e selamını göndermekten, öğüt vermekten uzak kalmaz:

“—Ertuğrul Oğlu Kara Osman Beyimize selam ederim, bundan böyle, aç geleni doyursun, yalıncağ geleni giydiresin. Attan aygır, deveden tülü, koyundan koç boğazlasın! Ala çadırını yeryüzüne diktiresin; beyleri, yiğitleri sofrasına biriktiresin! Yeme içme, gülme söyleme, çalma oynama olsun! Var yürü, <<Gezgin Ozan Mis-kin Yunus geldi, baş indirdi, bağır bastı, diz vurup bunu böyle haberledi>> deyiver Kaplan Çavuş!” (s.207-8).

Dine ve din adamlarına karşı hep mesafeli durmayı tercih eden yazar (Belge, 2009, s. 70), eserinde -muhafazakâr bakış açısı ile yazılan pek çok romanın aksine- Yunus Emre'nin dinî tasavvufî yönünden ziyade toplumsal konulardaki görüşlerini öne çıkarır⁶. Yunus Emre, ateşli silahların üretilip yaygınlaştırılmasına, bunların savaşlarda kullanılmasına da karşı çıkar. Ona göre bu alanda ortaya çıkacak gelişmeler; dünyanın düzeninin bozulmasına sebep olacak, ade- moğluna zulümler getirecektir, dahası pazı gücüne dayanan mertliğin sembolü olan kılıcı orta- dan kaldırarak yiğitliği yok edecektir.

Sonuç

Yunus Emre'nin halk arasında bilinirliğinin, saygınlığının giderek artıyor olması birçok ay- dının, yazarın ona olan ilgisinin artmasını sağlar. Halk tarafından bu denli benimsenen tarihî bir kişiliğin gücünden yararlanmayı düşünürler ve onu kendi görüşlerinin destekleyici göste- rebilmek için hayatının karanlık bölümlerinden destek alarak yeni bir karakter yaratmaya çalı- şırlar. Dünya görüşlerine göre kimi yazarlarımız ona laik, halkçı, devrimci ve dinî hassasiyet-lerden uzak kolonizatör bir derviş olarak görmeyi tercih ederlerken; diğer taraftan milliyetçi/ muhafazakâr yazarlar onun dini-tasavvufî yönüne vurgu yaparak olgunlaşma sürecini tarihî hakikatlere de ters düşmeyecek şekilde ele alırlar. Yaşadığı dönemde devlet otoritesinin boşlu- ğundan dolayı bunalan halk için millî sığınak duraklarından birisi olduğunu öne çıkarırlar.

Kemal Tahir eserinde Yunus'u; Sadece Anadolu'da değil İslam coğrafyasının birçok şehrin- de gezen, oralardan haber getiren, yeri geldiğinde siyasi işlere karışan, halkın çok sevip say- dığı, manevi gücünden faydalanmak istediği, gördüğü rüyalarla Osman Bey'in geleceği hak- kında bilgiler verebilen, Baba İlyas'a ve öğretilerine bağlılığı ile toplumcu sosyalist düşünceye yakın, askerlikten ziyade dervişliğe önem veren, şarap içmekten uzak olmayan, okuma yaz- ması olan, Rumca bilen, çok sevildiğinden veya düşüncelerinden dolayı ülkenin birçok yerin- de mezarı olacak olan bir gezgin/ozan/derviş olarak okuyucusunun karşısına çıkarır. Devrinin sınırları içerisine hapsedilmeyerek dile getirmek istediği toplumcu/sosyalist görüşlerini ona ve çevresindekilere söyletme yolunu tercih eder yazar -bunu yaparken de canlı kahramanlar yara- tabilmekten uzaklaşır- sonra da görevini tamamlayan Yunus romanda gözükmez olur. Yunus'u bazı ideolojik düşüncelerin ve siyasi olayların içerisinde göstererek Türk insanının kolektif bilincinde var olan “Bizim Yunus” imgesini zorlar ve “Herkesin kendine göre bir Yunus 'u var- dır.” görüşünü de doğrulamış olur.

6 “Konak, Kemal Tahir'in muhafazakârlar tarafından hem çok okunan, hem de eleştirilen *Devlet Ana*'sına bir çeşit cevaptır. Sepetçioğlu'nun Yunus'u, Kemal Tahir'inki gibi İssız Han'da şarap içen kebab yiyen gezici bir “ozan” değil, en kötü şartlarda bile namazını ihmal etmeyen ve azıcık kuru yufka, çiğleme, soğan ve tuzla kifaf-ı nefis eden bir dervîştir (Beşir Ayvazoğlu (2016), *Yunus, Ne Hoş Demişsin Cumhuriyet Sonrası Yunus Emre Yorumları*, Kapı Yayınları, İstanbul, s. 159).”

Kaynakça / References

- Ayvazoğlu, B. (2016). *Yunus, Ne Hoş Demişsin Cumhuriyet Sonrası Yunus Emre Yorumları*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Belge, M. (1994). *Edebiyat Üstüne Yazılar*. İstanbul: YKY.
- Belge, M. (2009). *Genesis "Büyük Ulusal Anlatı" ve Türklerin Kökeni*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Köprülü, F. (1981). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Külahlıoğlu İslam, A. (2004). Kuruluştan Kurtuluşa, Dört Tarihi Roman. *Türkbilig*, (8), 108-123.
- Ocak, A. Y. (1999). *Osmanlı Toplumunda Zındıklar ve Mülhidler (15.-17. Yüzyıllar)*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tahir, K. *Devlet Ana* (8. Basım). İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Tahir, K. (1989). *Notlar/Sanat Edebiyat I*. Ankara: Bağlam Yayınları.
- Tanpınar, A. H. (1977). Yunus Emre. *Edebiyat Üzerine Makaleler* içinde. İstanbul: Dergâh Yayınları. s. 133-136.
- Tatçı, M. (2013). Yunus Emre. *TDVİA*, C.43, s.600-606.
- Yetiş, K. (1991). Türk Romanında Yunus Emre. *Uluslararası Yunus Emre Sempozyumu Bildirileri*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Sayı: 69, Ankara.